

**CIPRO, EGITTO, PALESTINA
PER SERVIRE ALLA CONOSCENZA
DEL MEDITERRANEO ORIENTALE**

Studi, attività on-field e nuove acquisizioni scientifiche

a cura di Serenella Ensoli

ABSTRACTS

SERENELLA ENSOLI

Ptolemaica Project. *Le attività delle Missioni Archeologiche Italiane dell’Università “Luigi Vanvitelli” nel Mediterraneo Orientale: Libia, Cipro e ‘Antica Palestina’*

Nel progetto “*Ptolemaica. Cirene e il Mediterraneo Orientale*”, creato nel 2014 con un programma multi-phase e multi-year, rientrano le attività delle Missioni Archeologiche Italiane dell’Università “L. Vanvitelli” condotte in Libia (dal 2005), a Cipro (dal 2014) e nell’ ‘Antica Palestina’ (dal 2013 e dal 2015). Le quattro Missioni, fondate dalla scrivente, sostenute dal Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale (MAECI) e supportate *in loco*, oltre che dalle ambasciate e consolati italiani, dalle autorità e dalle istituzioni universitarie locali, mirano ad effettuare una capillare mappatura dei siti greco-romani, aggiornandone le conoscenze anche con l’impiego della più innovativa tecnologia applicata ai Beni Culturali. A tale attività si affiancano i Progetti Pilota di scavo, restauro e anastilosi in determinate aree e complessi monumentali (architettonici e scultorei), sempre in accordo con le istituzioni locali. Lo studio scientifico è focalizzato in particolare sull’età tolemaica e sulle influenze culturali, dirette e indirette, contemporanee e successive, del regno dei Lagidi nel Mediterraneo orientale e centro-orientale. Per questo esso è articolato in precipue e molteplici linee di ricerca. Inoltre, le principali attività perseguitate dalle Missioni Archeologiche Italiane a Cirene, a Cipro (MAIC) e nell’ ‘Antica Palestina’ (MAIP) consistono nella salvaguardia, conservazione e valorizzazione dei Beni Archeologici, mobili e immobili, nonché, parallelamente, nelle seguenti e fondamentali azioni programmatiche: *Training, Management Conservation, Capacity Building e Sustainable Development*. Il progetto della “Scuola Internazionale di Archeologia” ne costituisce parte integrante. Le pubblicazioni scientifiche completano il quadro dei lavori promossi dalla MAIC e dalla MAIP nei paesi indicati e accompagnano iniziative concrete di divulgazione, realizzate anche grazie all’organizzazione di convegni internazionali. Nel contributo viene illustrata, seppur brevemente, la serie di tali attività trattando in successione di Libia (Cirene), Cipro (Paphos e Kourion) e ‘An-

tica Palestina' (Khirbet 'Askariyeh, Nablus, Samaria/Sebastia, Beit She'an, Cesarea Marittima), con un aggiornamento sino al 2022. Conclude la panoramica scientifica lo studio della produzione scultorea svolto nei musei dei paesi in cui opera il progetto "Ptolemaica", con un accento particolare sul significato che oggi esso assume nell'ambito di determinati, problematici, contesti storico-geografici.

In the Project "Ptolemaica. Cyrene and the Eastern Mediterranean," created in 2014 with a multi-phase and multi-year program, includes the activities of the Italian Archaeological Missions of the University "L. Vanvitelli" conducted in Libya (since 2005), Cyprus (since 2014) and 'Ancient Palestine' (since 2013 and 2015). The four Missions, founded by the writer, supported by the Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation (MAECI) and supported on site, in addition to Italian embassies and consulates, by the local Authorities and University Institutions, aim to carry out a widespread mapping of Greek-Roman sites, updating their knowledge also with the use of the most innovative technology applied to Cultural Heritage. In addition to this activity is complemented by the Pilot Projects of excavation, restoration and anastylosis in specific areas and monumental complexes (architectural and sculptural), always in agreement with local institutions. The scientific study is particularly focused on the Ptolemaic age and the direct and indirect, contemporary and later cultural influences of the Lagid kingdom in the eastern and central-eastern Mediterranean. For this reason it is articulated in specific and multiple lines of research. Furthermore, the main activities pursued by the Italian Archaeological Missions in Cyrene, Cyprus (MAIC) and 'Ancient Palestine' (MAIP) consist of the safeguarding, conservation and enhancement of Archaeological Heritage, both movable and immovable, as well as, in parallel, the following and fundamental programmatic actions: *Training, Management Conservation, Capacity Building and Sustainable Development*. The "International School of Archaeology" project is an integral part of this. Scientific publications complete the picture of the activities promoted by MAIC and MAIP in the indicated countries and accompany concrete dissemination initiatives, which were also carried out through the organization of international conferences. The contribution illustrates, albeit briefly, the series of such activities by dealing in succession with Libya (Cyrene), Cyprus (Paphos and Kourion) and 'Ancient Palestine' (Khirbet 'Askariyeh, Nablus, Samaria/Sebastia, Beit She'an, Caesarea Maritime), with an update up to 2022. The scientific overview concludes with the study of sculptural production carried out in the museums of the countries in which the "Ptolemaica" Project operates, with a special emphasis on its significance today within certain, problematic, historical-geographical contexts.

**"يُلْلِيَتِيْفِنْ اَفْ يِجْيُولْ" ئَعْمَاجْلَ قَعْبَاتْلَا ئَيْلَاطِيْإِلَا ئَيْرَثَأَلَا تَاشْعَبْلَا قَطْشَنْأَ، عَوْرَشْمَ قَمْلَاطِبْلَا
"قَمْيَدْقَلَا نِيْطَسْلَفْ" وَ صَرْبَقْوَ اَيْبِيْلَ: طَسْوَتْمَلَا ضَيْبَالَا رَحْبَلَا قَرْشَ يِفْ**

هِيْفَ عَوْرَشَلَا مَتْ يِنْدَلَا، "طَسْوَتْمَلَا ضَيْبَالَا رَحْبَلَا قَرْشَوَ اَنْ يِرْوَقْ "قَمْلَاطِبْلَا" عَوْرَشَمَ يِفْ
ئَيْلَاطِيْإِلَا ئَيْرَثَأَلَا قَعْبَلَا قَطْشَنْأَ نِمَضْتَيْ بَتَاوِنْسَلَلَاوَ لَحَارِمَلَا دَدْعَتْمَ جَمَانْرَبَبَ 2014 مَاع
ذَنْمَ) صَرْبَقْوَ (2005 ذَنْمَ) اَيْبِيْلَ يِفْ قَلْمَاعَلَا "يُلْلِيَتِيْفِنْ اَفْ يِجْيُولْ" ئَعْمَاجْلَ قَعْبَاتْلَا
يِتَلَلَا قَثْعَبْلَا فَدَهَتْ وَ 2015 ذَنْمَ كَلْذَ دَعَبْ هَثَ 2013 ذَنْمَ) "قَمْيَدْقَلَا نِيْطَسْلَفْ" وَ (2014
، يِنْادِيْمَ مَعْدِبَوَ (MAECI) يِلْوَدِلَا نِواعْتَلَلَاوَ ئَيْرَاخَلَا قَرَازَوَ نَمَعْدِبَ لَاقِمَلَا قَبْحَاصَ اَمْتَسَسَأَ
تَاسِسَؤَمَلَاوَ ئَيْلَحَمَلَا تَاطَلَسَلَلَا لَبْقَ نَمَ، ئَيْلَاطِيْإِلَا تَايِلَصَنْقَلَوَ تَارَافَسَلَلَا إِلَى قَفَاضَنَإِلَابَ
عَقَ اوْمَلَلَ قَاطَنَلَا عَسَنَ اوْ حَسَنَ اَرْجَابَ مَايِقَلَلَا اَبَ مَوقَتَ يِتَلَلَا مَامَلَلَا لَالَّخَ نَمَ فَدَتْ، ئَيْعَاجَلَا
اَرَكَتَبَا رَثَكَالَا اَيْجَوْلَوْنَكَتَلَا مَادَخَتَسَابَ اَمْنَعَتَامَوْلَعَمَلَا ثَيَدَحَتَوَ، يِنْامَورَلَا ئَيْنَانَوَيَلَا
قَلْعَتَتْ ئَيْلَمَعَ عَيْرَاشَمَبَ طَاشَنَلَا اَذَهَ لَامَكَتَسَ اَمْتَيَ وَ يِفَاقَشَلَا ثَارَتَلَا إِلَعَ قَبَطَمَلَا

و (قیت حن و ټیپرامع) ټیرثا تاعمجمو ټددم قطانم یف ءانب قداعا و میهرتل او بیقونتلاب یل ع صاخ لکشب ټیمبل علا ټس اردا زکرتو و ټیل حملتا تاس سؤملما عم قافتالاب اذه متی امئاد فقح الالاو ټرس اعمال او ټرش ابملما ریغور ټرش ابملما ټیفاقيثلا تاري ثاتل او ټیل طبلما رص علا مزارب! مت ببسلا اذفلو طسوتملا ضييالا رحبلما قرش طسوو قرش یف ټمبل اطبلا ټاکلممل هوقت یتلما ټیس یئرلما ټطشن الـا فلأتت، ټکلذ یل ع قولاع ټددعت هو ټددم ټیثحب طوطخ یف (MAIC) صربقو ان پيروق نم لك یف ټتعبلما ذهل ټعباتلما ټیل اطيالا ټیرثا الـا ټرفلما امب ٹارتلما ټیامح راطي یف یيات یتلما ټلامع الـا نم ریشكلاپ (MAIP) ”ټمیدقلما نیطلسف“ و گانه، یز اوتلاب، ټکلذکو، ټوچنملا ریغ و الوچنملا اوس، ہزیز عتو ټیل ع ظافحل او یرث الـا ټمادتسملما ټیمنتلاب، ټاردقلا ءانب، عقاولما ټرادا، ټیردتلما: ټیل اتلما ټیس اس الـا جماربلا تاروشنملا ټمکتو عرسنملما اذه نم ازجتی الـا اعز راثا لـلـ ټیلولدا ټس ردملا عرسن دعیو ان پيروق یف ټلامع الـا ټیل اطيالا ټیرثا الـا ټتعبلما اب موقت یتلما ټطشن الـا ټروص ټیمبل علا رشنلما بناج یل او (MAIP) نیطلسف یف ټلامع الـا ټیل اطيالا ټیرثا الـا ټتعبلما او (MAIC) هذه نم ټلسس، زاجياب ولو، ټماسملما هذه حضروت، ټیلولدا تارمهت سؤملما میظنت اضنيا کانه (نویروکو سوپاب) صربقو، (انپيروق)، ایبیل عم یلوا تلما یل ع لماعتلى لالخ نم ټطشن الـا، ناسیب ناش تیب، ټیطبس/قزماسلى، سلبان، یرکس علا ټبرخ) ”ټمیدقلما نیطلسف“ و یف مت یذلا یتحنلا جاتن الـا ټس اردب مهتختو. 2022 ماع یتح ٹیدجت عم، (ټیراس یقو و ہتیمـا یل ع صاخ لکشـب زـیـکـرـتـلـا عـمـ، 『ـټـمـبـلـاـ』 عـرـشـ اـمـیـفـ لـمـعـیـ یـتـلـاـ نـاـدـلـبـلـاـ فـحـاـتـمـ قـنـیـعـ ټـیـفـارـغـ جـوـ ټـیـخـیـرـاتـ تـاـقـ اـیـسـ نـمـضـ رـضـاحـلـاـ تـقـوـلـاـ یـفـ

SERENELLA ENSOLI

Architectural complexes and rituals in Cyprus: New elements to contribute to the study of the Sanctuaries of Aphrodite Paphia and Apollo Hylates

Le forme di religiosità al centro della realtà socio-culturale cipriota riflettono ancestrali e persistenti espressioni rituali che sembrano peculiari dei principali complessi monumentali sacri ad Afrodite Paphia e ad Apollo Hylates e che consentono una lettura congiunta grazie al fitto intreccio di tradizioni religiose e cultuali che collegavano strettamente le due divinità. È questo il presupposto di un percorso “circolare” nella lettura dei complessi architettonici del Santuario di Apollo Hylates a Kourion, del Santuario di Afrodite Paphia a *Palaipaphos* e di quello dedicato alla dea sulla collina di “Fabrika” a Nea Paphos. Tale percorso si snoda attraverso la dettagliata analisi delle concrete testimonianze, già indagate e/o di nuova individuazione, circa la centralità degli aspetti oracolari e del tema della fertilità e si basa su inedite letture di elementi legati al culto e ai contesti monumentali degli spazi consacrati. La visione di insieme che ne scaturisce rappresenta un sostanziale contributo per lo studio degli aspetti più profondi delle forme di religiosità che accomunavano a Cipro il Dio dei Boschi e la Signora dei Giardini, anche alla luce di significativi rimandi ad altri siti del Mediterraneo e con particolare riguardo all’età tolemaica.

Religious forms at the centre of the Cypriot socio-cultural dimension reflect ancestral and persistent ritual expressions, that appear to be the peculiarities of the main monumental complexes devoted to Aphrodite Paphia and Apollo Hylates. The dense intertwining of religious and cultic traditions that closely linked the two divinities allow a joint investigation of these complexes. This is the premise of a “circular” path in the interpretation of the architectural complexes of the Sanctuary of Apollo Hylates at Kourion, of the Sanctuary of Aphrodite Paphia at *Palaipaphos*

and of the one dedicated to the goddess on “Fabrika Hill” at Nea Paphos. Such path unfolds through the detailed analysis of the concrete proofs, already investigated and / or newly identified, about the centrality of the oracular aspects and the theme of fertility and it is based on new interpretations of elements linked to the cult and the monumental contexts of the consecrated spaces. The resulting overall vision represents a substantial contribution to the study of the deeper aspects of forms of religiosity that the God of the Woods and the Lady of the Gardens shared in Cyprus, also in light of significant references to other sites in the Mediterranean, and with particular regard to the Ptolemaic age.

صربق يف سوق طل او قيرامعمل اتاعجملا
دبعم قسارد يف قمهاسملل قدید دج رصانع
ستاليه وللوبأ دبعم و ايفاب تيدورفأ
يلوسن! الينريس / ملقب

تاريبيعت صربق قريزج يف يفاقشل او يعامتجالا طعي حمل طسو ئيني دل الاشكال سكعت
يتل او، نمزلا ربع ءاقبلا ىلع قرص قي بطل ديق لازت ال سوق طو ئيفلس ئيرياعش
تي دورفال ئسركملا قسيئرلا (دباعمل) قمخضلا اتاعجملا صئاصح نم تناك امنا ودبى
ثيچ بستاليه وللوبأ دبعم صربق قريزج برغ بونج سوفاب قنيدم ىلا قبسن يفاب
سوق طلل ديدشلا لخادتلما مكحبو. بتاباغلما! ستاليه متخصب دبعمي وللوبأ ناك
ءارج! نكمملما نم راصن نيروكذملا نيميل طبرت ييتلما ئيدياقي عل او ئيني دللا ئيدييلقتلا
ادي همت قساردلا هذه ربتعتو. نيمخضلا نييدين دللا نيعجملا نيزاهب يعن عت تكترتشم قسارد
يو نويروك يف ستاليه وللوبأ دب عمل تورامعمل اتاعجملا ريسفت فدتسى قيرطل
تي دورفأ دبعمو، صربق قريزجل يقرشلا يبونج جلا ئطاشلما ىلع عقوت قمم ئيرثأ قنيدم
تابالا ىدح إل سركمل دبعملما اكلانلغا امركذ مدقتملما ئيفاب قنيدم قبسن ايفاب
قساردلا هذه زكرتو. (.- قدید جلا سوفاب سوفاب قنيدم لامش) اكيرباف لىع نىاكللا
وأ لعفلاب اديف قيقحتلا مت ييتلما، قسومملما نيماربيلل يلىيصفتل لىلحتل الالخ نم
يئعنو دنتسى يو، قبوض خل اتاعوضمو يحوالا رهاظم ئيزكيرم ىلع، ائي دح اهدى دح مت ييتلما
رىامعلما تائىي ببجو قداب حلاب قطبت رملما رصان علل قدید دح دسجتو. قسدقملما تاءاضفلا يف قدېشىملما قلىا اهل
معد قساردلا مذبل قلماشلا ئيورلا قليي صرح دسجتو. قسدقملما تاءاضفلا يف قدېشىملما قلىا اهل
نم لك امي ف لکراشت ييتلما ئيني دللا تاسرامملما لالشكال قمعالا بناوجلا يف ثحب جبل ريبك
نم ديزمب أضيأ عوضوملا اذه ززعتي، صربق قريزج يف قىادحلما ئيديس و تاباغلما ملإا
أصوصىخو، طسوتملا ضيبلالا رحبلما ضروح يف ىرخأ عقاوم دع نم انتءاج ييتلما تاءاضفلا
يمل طبلا دفعلا تائىي ب نم

PATRIZIO PENSABENE, ELEONORA GASPARINI

Alessandria, la collezione di sculture dalla Villa di Mehamara

Un gruppo di sculture ritrovato nella periferia orientale di Alessandria d'Egitto offre l'occasione di per ampliare la discussione sul fenomeno della produzione, del commercio e dell'allestimento degli arredi statuari nell'architettura domestica. La caratteristica principale di questa collezione di tredici pezzi è che otto sculture sono di piccole dimensioni, le altre poco più grandi. Esse rientrano nella diffusa tipologia di statuette mitologiche impiegate per decorare domus e ville tardoantiche. Due statue ritratto potrebbero alludere alla famiglia dei proprietari. Infine tre elementi, i soli non in marmi bianchi, consistono in una statuina di Iside, in una sfinge e in un trapezoforo. L'analisi dei marmi, in rapporto con le caratteristiche

della lavorazione, permettono di individuare due gruppi distinti, che indicano diverse modalità di produzione e commercio di tali manufatti. Essi, tuttavia, poterono confluire in uno stesso contesto architettonico.

A group of sculptures found in the eastern suburbs of Alexandria in Egypt offers the opportunity to broaden the discussion on the phenomenon of production, trade and the staging of statuary furnishings in domestic architecture. Eight sculptures of the group are small in size, the others slightly larger. The main feature of this thirteen pieces collection is that they fall into the widespread typology of mythological statuettes used to decorate domus and late antique villas. Two portrait statues could allude to the owners' family. Finally, three elements, the only ones not in white marble, consist of a figurine of Isis, a sphinx and a table stand. The analysis of the marbles in relation to the characteristics of the processing allow to identify two distinct groups that indicate different methods of production and trade of these artefacts although they were able to flow into the same architectural context.

ةيـرـدـنـكـسـإـلـاـقـرـمـحـمـلـاـالـيـفـتـاتـوـحـنـمـعـوـجـمـ
يـنـيـرـابـسـأـجـأـرـونـوـيـلـاـوـنـيـبـاسـنـيـبـوـيـزـيـرـتـابـمـلـقـ
قـنـيـدـمـلـةـيـقـرـشـلـاـيـحـاوـضـلـاـنـمـقـرـمـحـمـلـاـيـفـاهـيـلـعـرـثـعـتـاتـوـحـنـمـلـاـنـمـعـوـجـمـحـيـتـ
اهـيـفـرـاجـتـالـاـوـتـاتـوـحـنـمـلـاـجـاتـنـإـقـرـهـاظـيـفـثـحـبـلـاـعـيـسـوتـهـصـرـرـصـمـيـفـةـيـرـدـنـكـسـإـلـاـ
قـرـيـخـصـتـاتـوـحـنـمـةـيـنـامـثـلـوـانـتـنـانـهـوـةـيـلـحـمـلـاـقـرـامـعـلـاـيـفـلـيـثـامـتـلـاـجـعـاـوـمـهـيـعـضـوـوـ
قـسـيـعـزـلـاـاـتـمـمـسـةـعـطـقـرـشـعـةـثـالـثـنـمـنـوـكـتـةـعـوـمـجـمـنـمـأـيـلـقـرـبـكـأـرـخـالـاـضـعـبـلـاـوـمـجـحـلـاـ
يـفـمـدـخـتـسـتـتـنـاـكـيـتـلـاـقـيـرـوـطـسـأـلـاـلـيـثـامـتـلـلـقـاطـنـلـاـعـسـاـوـلـاـفـيـنـصـتـلـاـنـمـضـيـتـاـنـ
هـذـهـنـيـبـنـمـوـقـرـخـأـتـمـلـاـقـمـيـدـقـلـاـرـوـصـعـلـاـلـالـخـتـالـيـفـلـاـيـنـأـبـمـوـقـمـمـلـاـقـدـابـعـلـاـرـوـدـنـيـيـزـتـ
قـكـلـاـمـلـاـقـلـيـاعـلـاـنـاـصـحـيـاـمـهـنـأـيـجـوـيـقـلـمـتـكـمـقـيـمـاـهـجـاـوـبـنـاـمـيـأـقـنـاـلـاـشـتـدـجـوـيـعـوـجـمـجـلـاـ
نـمـنـوـافـتـتـ،ـضـيـبـالـاـمـاـخـرـلـاـنـمـتـسـيـلـيـتـلـاـقـدـيـحـوـلـاـيـهـةـيـتـحـنـرـصـانـعـةـثـالـثـتـاـفـاـنـهـنـأـرـكـنـ
قـلـوـاطـلـمـاحـلـتـحـنـوـسـكـنـفـسـسـيـزـيـإـلـاـثـمـتـ
نـيـتـعـوـمـجـمـكـاـنـهـنـأـىـلـعـاـنـلـتـدـكـأـدـقـمـاـخـرـلـاـلـيـلـحـتـجـئـاـنـنـأـىـلـإـقـرـاشـإـلـاـاـنـتـوـفـتـالـوـاـهـ
اهـيـفـرـاجـتـالـاـوـةـيـرـثـأـلـاـعـقـلـاـجـاتـنـإـلـتـلـمـعـتـسـاـقـفـلـتـخـمـقـرـطـدـعـىـلـإـنـاـرـيـشـتـنـيـتـزـيـمـتـ
سـفـنـيـرـامـعـمـلـاـقـايـسـلـاـيـفـاـمـادـخـتـسـاـلـاـعـقـيـجـاتـنـاـاـهـتـرـدـقـقـفـدـتـةـيـنـاـكـمـاـنـمـغـرـلـاـىـلـعـ

SERENELLA ENSOLI

Le attività congiunte italo-palestinesi in Cisgiordania

Le indagini congiunte italo-palestinesi della Missione Archeologica Italiana in Palestina (MAIP) dell'Università "L. Vanvitelli", avviate in Cisgiordania nel 2013 con il sostegno del Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale (MAECI) e del Ministry of Tourism and Antiquities of Palestine/Department of Antiquities and Cultural Heritage (MOTA/DACH), si avvalgono sin dal 2014-2015 di *Bilateral Agreements* e *Memoranda of Understanding*, con rinnovi quinquennali, che coinvolgono anche le università locali, tra cui la Birzeit University (BZU, Ramallah) e la An-Najah National University di Nablus, con le quali sono stati sviluppati anche programmi di mobilità Erasmus. Inoltre, nel quadro delle ricerche sul campo, i progetti della MAIP sono supportati finanziariamente, oltre che dal MAECI, da Fondazioni internazionali grazie all'esito positivo di bandi pubblici (tale il caso della Fondazione ALIPH per il progetto su Nablus). Come negli altri paesi in cui opera il progetto "Ptolemaica. Cirene e il Mediterraneo Orientale", creato dalla scrivente

nel 2014 con un programma multi-phase e multi-year e in cui rientrano anche le attività della MAIP, le indagini italo-palestinesi riguardano due azioni fondamentali, strettamente connesse con la Tutela, la Conservazione, la Valorizzazione e la Formazione, ossia la capillare mappatura dei siti archeologici e i Progetti Piloti. Nel contributo vengono illustrati i lavori svolti a Khirbet 'Askariyeh e nelle antiche metropoli di Nablus e Samaria/Sebastia, con un aggiornamento sino al 2022. Tali attività sono condotte in sinergia con l'UNESCO (Ufficio di Ramallah), anche per ciò che riguarda la redazione di *Master Conservation Plan*, con il Consolato Generale d'Italia a Gerusalemme, anche in merito alle opportune garanzie di supporto e sicurezza, nonché in collaborazione con istituzioni universitarie europee, tra le quali la Norwegian University (NMBU), con cui è in via di sviluppo un esteso impiego della più sofisticata tecnologia applicata ai Beni Culturali. Nel quadro delineato, sin dall'inizio dei lavori e in pieno accordo con il MoTA/DACH, la BZU e la An-Najah University, la MAIP ha sempre svolto con determinazione quattro azioni fondamentali: *Training, Management Conservation, Capacity Building e Sustainable Development*, con ottimi risultati e ampio riscontro anche da parte della comunità cittadina.

The joint Italian-Palestinian activities of the Italian Archaeological Mission in Palestine (MAIP) of the University "L. Vanvitelli," launched in the West Bank in 2013 with the support of the Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation (MAECI) and the Ministry of Tourism and Antiquities of Palestine/Department of Antiquities and Cultural Heritage (MoTA/DACH), have been making use of *Bilateral Agreements* and *Memoranda of Understanding* since 2014-2015, with five-year renewals, which also involve local universities, including Birzeit University (BZU, Ramallah) and An-Najah National University in Nablus, with which Erasmus mobility programs have also been developed. Moreover, within the framework of field research, MAIP's projects are financially supported not only by MAECI but also by international Foundations through the successful outcome of public calls for proposals (such the case of ALIPH Foundation for the project on Nablus). As in the other countries where the Project "Ptolemaica. Cyrene and the Eastern Mediterranean," created by the writer in 2014 with a multi-phase and multi-year program and in which MAIP's activities are also included, the Italo-Palestinian investigations concern two fundamental actions, closely related to Protection, Conservation, Enhancement and Training, namely the widespread mapping of archaeological sites and the Pilot Projects. The contribution discusses the work done in Khirbet 'Askariyeh and the ancient metropolises of Nablus and Samaria/Sebastia, with an update up to 2022. These activities are conducted in synergy with UNESCO (Ramallah Office), including with regard to the drafting of *Master Conservation Plan*, with the Consulate General of Italy in Jerusalem, including with regard to appropriate guarantees of support and security, as well as in collaboration with European university institutions, including Norwegian University (NMBU), with which an extensive use of the most sophisticated technology applied to Cultural Heritage is being developed. Within the framework outlined, since the beginning of the activities and in full agreement with MoTA/DACH, BZU and An-Najah University, MAIP has always resolutely carried out four key actions: *Training, Management Conservation, Capacity Building and Sustainable Development*, with excellent results and wide feedback from the city community as well.

ةيبرغلل اف فرضلا ئيف ئاكلرتشمل ئيني طسلفلل ئيلاطي إل ئيرثألا شاحبألا
 يف قلماعل ئاكلرتشمل ئيني طسلفلل ئيلاطي إل ئيرثألا ئاشعبلأا ئاطشنا تقولطن
 2013 ماع ئيبيرغلل اف فرضلا ئيف ”يكلويتيفن اف يجيوول“ ئاعمال ئاعمال (MAIP) نيطسلف
 ان يطسلف يف راثألا و ئاهايسلل ئاززو و (MAECI) ييلوولل نواععتلار ئيجراخلا ئاززو نم معدب
 ئيئانثلأا ئاتاييق افتالا امس اسأ دعاق نم و ، (MOTA/DACH) يف اقشلل ئاشارتلار و راثألا ئزئاد
 ئدمل اديدجت عم 2014-2015 ذنم ئقالعل اتاذ فارطلأا نيب ئهربملا مهافتلا تاكارلذمو
 ئاعماج) . تيزيريب ئاعماج ئاكليز يف امب ، ئيلحمل ئاعماجلأا اضئا لمشت ييتلار، ئاتاونس سمخ
 داحتالا جمانرب ريوطت مت ييتلار سلبايان يف ئين طولوا حاجنلا ئاعماجو (مللما مار تيزيريب
 متىي، ئين ادييملل ئا ثحبلا راطإ يفسو (Erasmus) سومساريي ييميل عتنلا لابدتلل ئيبوروالا
 طقف سيل ايلام MAIP ئاكلرتشمل ئيني طسلفلل ئيلاطي إل ئيرثألا ئاشعبلأا عيراشم مععد
 ئاسسؤملل ئاضعب لباق نم اضئا نكلو بسحف ييلوولل نواععتلار ئيجراخلا ئاززو لباق نم
 ئقىقد ئيميلع ئاتايرتقم ميدقت دعع ئاكلى (سلبان عورشم ALIPH ئاسسؤم) لشم ئيلوولل
 ضيبلالا رحبلار قرشو انيدروق (سومييل طب) عورشم موقيي ئاخالا ئادلبلل ئاشعبلأا يف لاحلار و امكىو
 ئاتاونسلل او لحالملل ددعتنم جمانربب 2014 ماع لاقملل ئابحاص هتسسا ييدلا ”طسوتملا
 (MAIP) ئاكلرتشمل ئيني طسلفلل ئيلاطي إل ئيرثألا ئاشعبلأا ئاطشنن اضئا نمضتىي يندلار
 ئينجاجم قلعتن ناشللا اذه يف ئيني طسلفلل ئيلاطي إل ئاساردلل ئالمشتو، راكذللا فقل اسنان
 مىدر يف ادىدجت و، بىيردتلار زيزعخلل او ظفحلاو ئيامحلاپ اقئيشو اطبىترارا اطبىترم امهالك
 مىدو، امب ئادتھالا نكمىي ئيچۈمن تاھورشم ماق او ئيرثألا عقاوملل عس او قاطن ىلىع ئەرخلى
 سلبايان نىتەمۇقىللا ئينىدمىلماو يېرىكسىنى ئېرىخ ئوقۇم يف زىنملالەمەل ئالوانست ئاكلرشنملل
 ذىفننت متىي من راكذىي 2022. ماع ئىتح ئيرثألا ئاتاول عملما ئىشىدحت عم، ئيقطسىبس/قزماسلى او
 مىبرتلى ئاطخ ئاغايىصب قلعتى امييف، (مللما مار بىتكىم) وەنسنۇيىلا عم نواععتلاب ئاطشنن ئالىذه
 معدىلا ئاتان امىسب قلعتى امييف، سدقىللا يف ايلاطي إل ئاعمال ئيلصىنلىكا عو، ئيسىيىزلىا
 ئىبوروالا ئي عماجلأا ئاسسؤملل ئام نواععتلاب ئاكلى ئەتكىسىانم الاتاءارج إلارىفوسو تو
 فىشكىملا مادختىسى ئا ريوطت اهلالخ نم هتىي ييتلار، (NMBU) ئيجىورنللا ئاعماجلأا ئاكلى يف امب
 ئيرثألا راطبلار نمضو اذه. يف اقشلل ئاشارتلار ىلىع ئاقبطلىملا ازرووت ئاكلرشنملل
 تيزيريب ئاعماجو راثألا و ئاهايسلل ئاززو عم لەملاكلا قافتالاپ ئاطشنن ئالىذه تادب دق حضورملل
 (MAIP) ئاكلرتشمل ئيني طسلفلل ئيلاطي إل ئيرثألا ئاشعبلأا تامقاو، حاجنلا ئاعماجو
 ئىمنتلار تاردقلى ئانبىو، ئرادلار ىلىع ئاظفحلاو، بىيردتلا: ئيسىيىز رواح ئعبرا ذىفنتب
 ئاعماجلان اسجىتسا تللان و ئاس او لعف دورب تىيظحو ئىيەممەت حىاتن نع ترفس، ئەمادتسملل
 ئينىدمىلما عمتجملا مييف امب.

FABIO CUBELLOTTI

Nablus. Note preliminari su alcuni complessi architettonici della città antica

Nell’Antica Palestina’ l’odierna città di Nablus conserva conspicui resti archeologici della sua antichissima storia. Per quanto riguarda l’età tardo-ellenistica e quella primo-imperiale, invece, la scarsità di fonti letterarie e di dati archeologici editi definisce ad un quadro culturale, economico e sociale decisamente molto povero, almeno considerando l’ambito territoriale della città nel cuore della Samaria e la sua frequentazione millenaria, testimoniata dai siti archeologici di Tell-Balata, Schechem e il Mont Gerizim. Tali circostanze, infatti, dovrebbero costituire i presupposti per supporre l’esistenza di un centro civico ampio, complesso e articolato, sia dal punto di vista storico-politico e socio-economico sia da quello urbanistico e monumentale. La ricerca, attraverso l’analisi dei dati archeologici e lo studio stilistico-architettonico di alcuni monumenti-simbolo della città antica, tra cui in particolare il Teatro Romano e le Necropoli Orientale e Occidentale, ha consentito un primo passo in avanti per colmare la scarsità di conoscenze in merito alle fasi tardo-ellenistica

e primo-imperiale della metropoli. Avvalendosi anche del rilievo 3D, le indagini scientifiche hanno rivelato che alcuni complessi monumentali rappresentano in realtà manifestazioni architettoniche derivanti dalla ricezione profonda, seppur reinterpretata in chiave locale, della tradizione artistica ellenistico-romana, a sua volta trasmessa e diffusa dalla cospicua attività architettonica promossa dalla cosiddetta “rivoluzione erodiana”. Pertanto, già in via preliminare, è possibile considerare la città di Nablus come parte attiva di quel processo di sperimentazione artistica che si riscontra nel territorio circostante e che trova nella vicina Sebastia le sue espressioni più mature.

In ‘Ancient Palestine’, the city of Nablus preserves many archaeological remains of its ancient history. Given the scarce literary sources and archaeological data attributed to the Late-Hellenistic and Early-Imperial periods, the knowledge of the economic, cultural, and social history of the region at the present stage of the research is not detailed, considering the territorial area at the heart of the region of Samaria and its millenary historical evidence, demonstrated by the archaeological sites of Tell-Balata, Schechem and Mont Gerizim. Conversely, these circumstances could constitute the conditions for deeming the existence of a large, complex and articulated civic centre, both from the historical-political and socio-economic aspects and from the urban and monumental one. Research has allowed the first step forward to fill the gap of knowledge about the Late-Hellenistic and Early-imperial phases of the ancient city. This new scientific acquisition results from the analysis of archaeological data and the stylistic-architectural study on some symbolic monuments of the ancient city, particularly the Roman Theatre and the Eastern and Western Necropolis. The scientific investigations were based on the photogrammetry 3D used for the documentation on the field. The research revealed that some monuments are an architectural manifestation deriving from the Hellenistic-Roman tradition. Although reinterpreted in a local key, this artistic and-architectural reception was transmitted and disseminated by the architectural activity promoted during the “Herodian revolution”. Therefore, in this preliminary stage, it is possible to consider that the city of Nablus had an active part in the process of artistic-architectural experimentation in the surrounding area, which finds its most mature expressions in nearby city of Sebastia.

سـلـبـان ةـيـرـثـاـلـاـ قـنـيـدـمـلـلـ ةـيـرـامـعـمـلـاـ تـاعـجـمـلـاـ ضـعـبـ نـعـ ةـيـلـوـاـ تـاظـحـاـلـمـ يـتـولـيـبـوـكـ وـيـبـافـ /ـ مـلـقـبـ

يـتـلـلاـ ةـيـرـثـاـلـاـ يـنـابـمـلـاـ يـاـقـبـ نـمـ دـيـعـلـاـبـ قـمـيـدـقـلـاـ نـيـطـسـلـفـ يـفـ سـلـبـانـ قـنـيـدـمـ ظـفـتـحـتـ
تـاـنـاـيـبـلـاـوـ ةـيـبـدـالـاـ رـدـاصـمـلـاـ قـرـدـنـ ىـلـإـ رـظـنـاـبـ.ـ ةـمـيـدـقـلـاـ رـوـصـعـلـاـ ىـلـإـ اـهـخـيـرـاتـ يـفـ دـوـعـتـ
نـاـفـ نـاـمـوـرـلـاـ قـرـطـاـبـاـ رـصـعـ عـلـطـوـ قـرـخـأـتـمـلـاـ ةـيـتـسـنـلـمـاـ تـاـرـتـفـلـاـ ىـلـإـ دـوـعـتـ يـتـلـلاـ ةـيـرـثـاـلـاـ
قـقـطـنـمـلـلـ يـدـاـصـتـقـاـلـاـ /ـيـعـاـمـتـجـاـلـاـ خـيـرـاـتـلـاـوـ ةـيـفـاـقـشـلـاـوـ ةـيـدـاـصـتـقـاـلـاـ عـاـضـوـأـلـاـبـ قـفـرـعـمـلـاـ
عـوـقـوـ رـاـبـتـعـاـلـاـ يـفـ نـيـذـخـآـ.ـ قـسـاـرـدـلـاـ نـمـ ئـلـحـرـمـلـاـ هـذـهـ يـتـحـ.ـ ئـلـلـنـوـ ةـيـلـيـصـفـتـ رـيـغـوـ فـلـيـلـقـ
فـطـالـبـ لـتـ لـيـثـ ةـيـرـثـاـلـاـ دـهـاـوـشـلـاـبـ اـهـيـارـثـبـ قـفـوـرـعـمـلـاـ قـرـمـاسـلـاـ عـوـبـرـ نـعـضـ قـقـطـنـمـلـاـ يـهـضـاـرـاـ
نـأـ دـحـاوـ بـيـهـمـ عـنـبـمـ هـشـاـرـدـ لـالـخـ نـمـ نـكـيـيـ،ـ ةـيـعـضـوـلـاـ هـذـهـ لـبـاـقـمـ يـفـسـوـ.ـ مـيـزـرـجـ لـبـجـوـ مـيـكـشـ.
قـطـشـنـأـ ىـلـعـ اـنـلـدـتـ دـهـاـوـشـ مـضـيـ دـقـعـ يـرـضـحـ يـنـدـمـ زـكـرـمـ دـجـوـيـ نـاـكـ مـيـدـقـلـاـ يـفـ مـنـأـ رـوـصـتـنـ
ةـيـدـاـصـتـقـاـوـ ةـيـعـاـمـتـجـاـوـ ةـيـسـاـيـسـ

لـوـحـ قـفـرـعـمـلـاـ قـوـجـفـ دـسـلـ مـاـمـلـاـ مـاـجـتـاـ يـفـ قـوـطـخـ لـوـ ذـاـخـتـابـ اـنـلـهـاـ دـقـنـ آـشـلـاـ اـذـهـ يـفـ ثـحـبـلـاـ نـاـ
قـنـيـدـمـلـلـ ةـيـرـوـطـارـبـمـاـلـاـ رـصـعـ نـمـ قـرـكـبـمـاـلـاـ لـحـارـمـلـاـوـ ةـيـتـسـنـلـمـاـ رـوـصـعـلـاـ نـمـ قـرـخـأـتـمـلـاـ لـحـارـمـلـاـ
ةـيـرـثـاـلـاـ تـاـنـاـيـبـلـاـ لـيـلـحـتـ نـمـ ءـاـجـ دـقـ يـمـلـعـلـاـ بـاـسـتـكـاـلـاـ اـذـهـ جـئـاـنـنـاـ.ـ سـلـبـانـ يـفـ قـمـيـدـقـلـاـ

ىل ع تييرجا يبتلا ئيردامع ملا قس اردىلا يف جهتنأ يذلا يجذونملاب بولسالا قس ارد لالخ نمو ئيبرغل او ئيقيرشلا رباقيملا او ينامورلا حرسمل اميسالو ئيرثالا قنيدملا ملأاع ضرعب حسملا ىل ع ددصلما اذه يف تييرجا يبتلا ئيميلغا ثاجبآل تدنسرا ىرخا ئيجان نم جيائتن نع ثحبلار فس أو، ايناديم ملأاع ملا ضرعب قييشوتل داعبآل يياثالثلا ييرديوصتلما مغزللا ىل ع و اذه ينامورلا يتسنل ملا ديلقتلما نم وقتشم رهاظم تاذ ملأاع ملا ضرعب نأ اهدافم بوسآلأا نأب لوقلا نكمي من آل، ييلح ساسأ ىل ع فرامعل رهاظم ضرعب ريسفت داعي ان نم طاشنلاب لالخ نم هرشنو هلقن و ملابقتساهت دق قس اردىلا هذه يف هانللوانت يذلا ييرامع ملا ئفهضنلا - ادوهي ىل ع أكلم امور هتنىع يذلا «دورىيە صخش قروش» لالخ ززعت يذلا ييرامع ملا قنيدم نأب لوقلا نكمملا نم فركبملا فلحرملما هذه يف من اف هيلىع «نىيطلسلفب». ئيبرغللا و ئبرجرت اهيدل نأ و فرامعلل ئينفللا ئيرامع ملا رهاظملا يف آلاغف ارورد تبع عل دق سلبان قرواجملاب ئي طسبس قنيدم يف ئخر اص امان ظحال يبتلا و اهب ئطي حملاب ققطن ملا يف ئربخ.

ANGELA GATTI

Nablus. I “sarcofagi samaritani” di Flavia Neapolis: caratteristiche stilistiche e rapporti iconografici

All'interno delle maggiori aree funerarie di Nablus, nell'‘Antica Palestina’, sono stati rinvenuti sarcofagi denominati “samaritani”, che presentano struttura e caratteristiche iconografiche simili. Partendo dalla classificazione dei suddetti sarcofagi sulla base della loro iconografia, per ciascuna tipologia sono stati individuati paralleli iconografici con altri sarcofagi rinvenuti sia in aree palestinesi sia extra palestinesi. L'obiettivo del presente studio è mettere in correlazione, da un punto di vista iconografico e strutturale, i “sarcofagi samaritani” con quelli dell’*Herodium* di Erode il Grande, portati alla luce durante gli scavi del 2007. Questi ultimi, infatti, non solo esibiscono alcuni tratti tipici dell'innovativa arte erodiana, risultante dall'incontro di elementi tolemaici e romani, ma sembrano costituire il modello a cui guardano sia alcuni sarcofagi ritrovati a Gerusalemme nel primo periodo romano sia quelli samaritani di *Flavia Neapolis*.

In the major burial areas of *Flavia Neapolis*, in ‘Ancient Palestine’, Sarcophagi, called “Samaritans” were found. They have similar structure and iconographic characteristics. Starting from the classification of the aforementioned sarcophagi on the basis of their iconography, for each type iconographic parallels have been identified with other sarcophagi found both in Palestinian and extra-Palestinian areas. The aim of this study is to correlate, from an iconographic and structural point of view, the “Samaritan sarcophagi” with those of *Herodium* of Herod the Great, unearthed during the excavations in 2007. These sarcophagi, as a matter of fact, not only exhibit some typical features of the innovative Herodian art, resulting from the meeting of Ptolemaic and Roman elements, but they seem to constitute the model for some sarcophagi found in Jerusalem in the early Roman period and the Samaritan ones of *Flavia Neapolis*.

تاقالعل او ئي طمنل اتامسلا :”سيلوبايin ايفالـف ”يـف ئـيرـمـاسـلـا تـيـبـاـوـتـلـا“ سـلـبـان
ئـينـوـقـيـيـآـلـا
يـتـاـغـ الـيـجـنـأـ /ـ مـلـقـبـ

قـنـيـدـمـلـ يـنـامـورـلـا مـسـالـا وـ مـوـ سـيلـوـبـايـنـ اـيـفـالـفـ قـنـيـدـمـ يـفـ قـسـيـئـرـلـا ئـيـزـىـانـ جـلـا قـطـانـمـلـا يـفـ
يـهـوـ .“ئـيرـمـاسـلـا“ مـسـتـ ئـيرـجـ تـيـبـاـوـتـلـا ىـلـ رـوـثـعـلـا مـتـ ،ـنـيـطـسـلـفـ يـفـ موـيـلـا سـلـبـانـ

الوأ تافش تاكملا مذه لوانن مت دقو .مهباشت مه ينوقيأ صئاصخو ظلثامتم هيلكىه تاذ عون لكل ينوقيألا مباشتلا هجوأ ديدجت مت ثيچ ،انتان وقىيأ ساسا ىلع فين صنتلاب اهجراخو نين طسليف يف اميلىع رثع يبتلما تىب باوتلما اكلىت نم عدخأ تىب باوتب انتن راقم عم ئيرج حلا تىب باوتلما نىب ،ئيبىكىرتو ئين وقىيأ رظن هجو نم طبر ىلما قسار دلا مده فدهت تو ئان ثأ تغشىڭ ئاتاعون صمل جذامن ي هو ،رىپاكىلا دورىيە نمز اه عنص مت يبتلما اكلىت تو ئيرمامسلا تامس طقف رمظت ال تىب باوتلما مذه نأ دجن رمالا عقاو يف و .2007 ماع يف تابييقن تلما ئيميل طبىلما رصان علما ئاقتلما نع جتنان نف وهو (رەڭىلما قىل اس دورىيەل قېسىن) يدورىيەل نفلما ئين امور للا ئيرج حلا تىب باوتلما ضعب ئىيە أضىيأ تىن بىت اهنأ ودبىي نىكلو ،ئين امور للا و يبتلما ئيرمامسلا تىب باوتلما ضعب و (سدىقىلا) مۇيىشىروا قىن يىدم يف اميلىع رثع يبتلما تۈركىبملا موپىلما سىلبان ي سىلىوبايىن ايفالىف يف قىن يىدم يف اميلىع رثع

FABIO CUBELLOTTI

Khirbeit 'Askariyeh (Ramallah). Indagini nel sito archeologico: la documentazione dell'area.

L'area archeologica di Khirbeit 'Askariyeh si trova a nord-ovest di Ramallah. La sua posizione al centro di un recente insediamento urbano, tuttora in costante espansione, ha reso necessaria la programmazione di urgenti interventi di tutela e salvaguardia. L'assenza di indagini scientifiche pregresse, il particolare stato di conservazione del sito, costituito da 'rovine' destrutturate, e la sua impervia praticabilità, dovuta anche alle condizioni geomorfologiche, hanno consigliato di effettuare un'azione cognitiva preliminare. Avvalendosi di metodi speditivi di raccolta del dato, si è cercato di compensare i numerosi 'vacuit' evidenti nell'insieme delle strutture murarie del sito. Come è noto, l'impiego della tecnologia applicata ai Beni Culturali rappresenta oggi uno dei compromessi migliori per il raggiungimento di tali obiettivi. Nel caso specifico ci si è avvalsi del rilievo 3D con sistemi a pilotaggio remoto per la produzione di basi mappali funzionali al lavoro on-field. Tale metodologia ha garantito la raccolta di una grande quantità di dati grazie ai quali si è giunti ad identificare, seppure in via preliminare, l'insieme omogeneo dei resti archeologici e a riconoscere nel sito un impianto abitativo urbanisticamente organizzato. Tale risultato ha consentito di inserire Khirbeit 'Askariyeh nella serie degli insediamenti cosiddetti "minori", che costellano l'"Antica Palestina" nel periodo compreso tra l'età tardo-romana e quella primo-bizantina, nonché di avviare nuove ricerche mirate all'identificazione, allo studio e all'individuazione delle funzioni di tali stanziamenti nell'area geografica indicata.

The Khirbeit 'Askariyeh archaeological area is located to the northwest of Ramallah. Being situated at the centre of a recent urban settlement, in constant expansion, it was necessary to plan urgent protection and safeguarding interventions in the archaeological area. Considering the absence of previous scientific investigations and the specific state of conservation of the site, consisting of unstructured 'ruins', a preliminary fact-finding survey was carried out, also given the peculiar geomorphological conditions of the area. The use of expeditious methods for data collection aimed at compensating for the numerous "vacuit", present in the whole structures within the site's walls. As is well known, the use of technology applied to Cultural Heritage today represents one of the best compromises for achieving these objectives. In this specific case, 3D photogrammetry was created with Remote Pilot Aircraft System (RPAS) to produce map bases useful for further developments of

the fieldwork. This methodology ensured the collection of a large amount of data. It was possible to identify, albeit preliminarily, the homogeneous set of archaeological remains and an urbanistically organized housing system in the site. This result has led to the inclusion of Khirbeit 'Askariyeh in the series of the so-called "minor" settlements scattered in the 'Ancient Palestine' during the Late Roman and Early Byzantine periods. The acquired data contribute to the promotion of new research aimed at identifying, studying and pinpointing the functions of these allocations in the frame of their geographical area.

ت اح وس ملأ . قق طن ملأ قي شوت : يير ثالا عقو ملأ يف تاق يق حت . (دللا مار) يركس علأ قبر خ
داع بآلا يي ثالث ح سملأ او ئين ادي ملأ
يتو لوي بوك وي باف / مل قب

اده دوج و ىلإ رظن لابو . دللا مار فن يدم برج لامش يف يير كس علأ قبر خ ئير ثالا قق طن ملأ عقوت
طي طخت ال مازل ناك دقف رمتس م عقوت قل اح يف ئي ثي دح ئير رض قن طوت س م بلق يف عقو ملأ
يل لو اار ج إكرو . ئير ثالا قق طن ملأ هذه ئي اح اهن اش نم ئي عنون ثال خ دتو قل جاع ئي اح جب ما يق للل
مل ئي اواش ع لال طا نم نوك تت ي يت لاو قق طن ملأ ىل ع قق بأس ئي مل ع ثور بج دوج و مدح مك ج بسو
ع تان اي بلا ضع ع عي مجمت مل لاخ مت ئي دبم ح سم اار ج اهت دوف ئي فال للا ئي اح جاب ئي طح بت
ع قو مل ي جول لوفروم ي ج للا عضو للا عارم
نم ديدع للا عي مجمت ىل ع لم عل مت تان اي بلا عمج يف ئير ثالا ماه ملأ تاي ج هن نم ئادافت س او
عقو مل اروس ا لخ اد قدو جو مل اهل رصوح ال ئي تل للا ئير ثالا رص ان عل
د سج ئير ثالا شوروم للا ع لم اع تل ايف اي لاح ققبطم للا ئين قت للا لام عتس ا نا فور ع مل نمو
ق ي ب طت مت ئص اخ للا قل اح للا هذه ئي فسو ج مار بلا هذه لثم ذي فنت يف لبس للا لض فا نم ددح او
(Re-) دعب ىل ع نم يوج للا ريو صتل للا ماظن ىلإ ئفاض ا داع بآلا ئي ثال للا ئير يو صتل للا ح سملأ
و عودج تاذ ئي ساس طئ ار خ جاتن ا من اش نم لع عل اه دو - Pilot Aircraft System – RPAS -
عي مجمت بولس ا ان ج هتن امك . عقو مل ايف ئير جت ئر خا ئي نادي م تاري يو طت وأ لامع ئي ال ئع فن
م ئا و ات ل او ما ج سن للا ئي دبم قروص ب ولو ديدحت نكم مل ا نم نفو تان اي بلا نم ربي ب ردق
، عقو مل ايف ئي نكس للا توي بلا ئهم ظنم ل ير رض ح للا مي ئن تل ل او ئير ثالا اي اقي ب للا ني ب مي اق للا
مس اب ق سور ع مل ا ئل سلس للا يف ير كس عل ا قبر خ عقو م نيم ضت ل ا تداق ئجي ت نع اذ رفس او
ي ف لكان هو انه ئيزوم مج ح للا دودح تان طوت س نع ئراب ع تان اك ئيت للا ئري غص للا تان طوت س م للا
تان اي ب للا ن او اه د . ئي ئن زي ب للا ده عل ا عل طمو نامور للا ده عل ا رخ او ايف ئمي دقل للا ني طسل لف دا لب
ىل ع زي ئكرت للا فده ت س ئيت للا ئدي دجل للا ئج ب للا ئطشن زي زع ئيف مه س ئت اهيل ع لص ح ت مل للا
ي فار غ ج للا اه طي ح راطا يف اه فئ اظو ىل ع فرع ع تل للا و تان طوت س مل اذه ئس ارد

ILARIA CAMPAGNANO

*Khirbeit 'Askariyeh (Ramallah). Indagini nel sito archeologico: i risultati preliminari
dello scavo stratigrafico sulla terrazza mediana. Gli "Edifici A-B"*

Il sito fortificato di Khirbeit 'Askariyeh sorge in posizione strategica su una collina che domina una valle. La zona archeologica, indagata dalla Missione Archeologica Italiana in Palestina sin dal 2015, si estende sul ripido pendio articolandosi in tre terrazzamenti. Le numerose strutture murarie esistenti nell'area hanno consentito di riconoscere la necropoli e l'area abitativa, servita da cisterne. Inoltre, sulla terrazza mediana, è stato individuato e scavato con saggi stratigrafici un complesso architettonico posto a ridosso di una piccola piazza e di un'ampia cisterna. Esso è costituito da due edifici, "A" e "B", adiacenti ma non comunicanti tra loro, realizzati in *opus africanum*. La datazione nel I secolo d.C. della prima fase costruttiva del

complesso monumentale è suggerita dalla ceramica rinvenuta nei saggi, mentre la sua distruzione nel IV secolo d.C. è indicata da una moneta di Costanzo II, anch'essa ritrovata nel corso degli scavi. Il crollo degli edifici e, probabilmente, l'abbandono del sito possono essere stati causati da un violento evento sismico, verosimilmente quello del 365 d.C. Il complesso architettonico indagato era senza dubbio di destinazione pubblica, ma solo la prosecuzione delle attività on-field consentirà di stabilire la sua funzione sacra o civile.

The fortified site of Khirbeit 'Askariyeh stands strategically on a hill overlooking a valley. The archaeological area extends on the steep slope and is divided into three terraces. Since 2015 it has been investigated by the Italian Archaeological Mission in Palestine. The necropolis and the residential area, served by cisterns, were recognized thanks to the significant number of ancient structures still existing in the area. In addition, on the median terrace an architectural complex was identified and excavated with stratigraphic investigations. It is placed close to a small square and a large cistern and consists of two buildings, "A" and "B", adjacent but not communicating with each other, made in *opus africanum*. The dating to the 1st century AD of the first construction phase of the monumental complex is suggested by the pottery found in the stratigraphy. On the other hand, the destruction of the buildings in the 4th century AD is indicated by a coin of Constantius II found during the excavations. The collapse of the buildings and, probably, the abandonment of the site may have been due to a violent earthquake, probably that of 365 AD. The architectural complex was certainly of public use, but only the continuation of field's activities will allow a precise identification, whether sacred or civic, of its function.

تاب ييقن تللل ئيلوألا جئاتنلا : يرثألا عقولا يف تاقيقحت . (تلللا مار) يركس علما قبرخ
B و A نايتبملا . ئطسولالا قبظصلما ئل ع قيقبطلا
ونانجبملاك ايراليإ /ملقب

دتمتو . يداو ئل ع لطي عفترم ئل ع نيصح يجيتارتسا عقوم يركس علما قبرخ لتحت
بطاصنم ئثالث ئل ع مسقم لويملا ديدش رذجنم ئل ع يركس علما قبرخ ئيرثألا فقظنملا
ن يطسلف يف ئلاماعلا ئيلاطيإ ئيرثألا ئثعبلا شاحبأ 2015 ماع ذنم عقولا عضخ دقو
نم اهاعيم دمتست تنانك ييتلا ئينكسللا فقظنملا ئل ع و قربقحلا ئل ع فرعتلما مت دقل
يف نايعلل ئل شام لازتالا ييتلا ئهمملما ئيرثألا ينابملما نم ريشتكلا نمض يه و ، جيرامص
بيقنتلما مت و يرامع عجمج ئل ع ئطسولالا قبظصلما دن ع فرعتلما مت كلذ ئل ع ئوالع عقولا
نم عجملا اذه نوكتي و مخص ءام جيرامص و ناديم نم برقاب عقي عجم وهو ، ايقط بط منع
ئل ع اديشم و ضعيب امهض عب نالصشم اسيكل نكل و نارواج تم B و A نينثا نينبم
اميبل رثع ييتلا ئيراخفلل عطقلا لالخ نم و (opus africanum) موناكىفرا سويبيوأ ققيرط
ئلإ عجمجلما اذه ئانبيل ئيلوألا ئل حرملا عاجرا نكمي من اف بيقنتلما ئانثأ عقولا تاقبط يف
، عجمجلما راي هنأ خيرات و عبارلما يداليملا نرقلا نأ ئلإ انلصوت دقو . ليلوألا يداليملا نرقلا
تاييرفحلا ئانثا اهيبل رثع يناثلما
عقو يذلا ردملا لازلزلل ئجيتن نوكبي دق عقولا رجه لامتحا ئل ئانثو نييتبملا راي هنأ
يقببي نكلو ئيهمومع فطشنأ شرارمل صсх ناك يرامع عجمجلما اهذا نأ يف ئاش ال 365 ماع
اهذا ام فقدها هجو ئل ع فرعتلاب انل حمسى يذلا ديجولالا لاماعلا و هن يناديملما لمعلا ئل صاص
ةيندم و ئينيد فئاظول أصصخ ناك عجمجلما